

Struktura předmětu zS 2020/2021:

1. Dějiny dlouhého trvání, podnebí, počasí
2. Fyzická geografie a paměť toponomastiky
3. Krajina a osídlení
4. Historická území – hranice v dějinách
5. Cesty a cestování
6. Prameny k poznání krajiny
 - a) Historická kartografie
 - b) Literární krajiny
 - c) Historická fotografie

TEMATICKÉ OKRUHY A PRŮŘEZOVÁ TÉMATA (DLE SIS)

1. Klíčové vývojové etapy ve vrstvách současné krajiny (kolonizace, barokní koncept, industrializace, odsun, kolektivizace)
2. Vývoj osídlení českých zemí (klíčové faktory – bonita půdy, nadmořská výška, klimatické podmínky)
3. Těžba nerostných surovin a jejich vliv na krajinu a život společnosti (historická perspektiva)
4. Voda jako klíčový faktor historie (hydronyma, vodní síť, vliv na život, využití vody)
5. Historie formování komunikačních sítí
6. Významné krajinotvorné prvky (pohoří, architektura, aleje, zahrady), péče o krajinu
7. Městská versus tradiční krajina
8. Komponovaná krajina
9. Hranice v dějinách (přirozené, přírodní, jazykové)
10. Historická kartografie a její využití při interpretaci krajiny
11. Krajiny tvořené slovy a tóny (představy o světě)

ÚVOD

Jedním z hlavních cílů oboru „*historická edukace*“ je uvažovat – v mezioborových přesazích – o co nejširším kontextu činnosti člověka v historické perspektivě. To znamená promýšlet a v edukační praxi následně aplikovat nejen dějiny tvořené a psané člověkem, ale do praxe aplikovat oba souvztažné pojmy: „*kulturní a přírodní dědictví*“.¹

Takto pojmáno, považují dějiny psané a tvořené člověkem jen za jeden z rámců, druhým je vlastní prostředí (environment), s nímž je člověk v nepřetržitém kontaktu. Člověk své prostředí vytváří, ale je jím současně formován.

Předmětem kurzu *Kulturní dědictví I.*, je promýšlet vztah dějín jako dějů a prostoru jako jeviště, na němž se dějiny odehrávají. Jinak řečeno, uvažovat o vzájemných interakcích mezi časem a prostorem, mezi dějinami a přírodními podmínkami. Z pohledu oborové klasifikace můžeme propojit zájmy dějepisu a zeměpisu, vstupujeme do oblasti tzv. historické geografie (géohistoire) či environmentálních dějin.

V současné, nejen odborné diskusi je aktivně rozvíjen především pojem krajina / historický land us / environment.

Krajina nás bude v důsledku zajímat jako pramen. Pramen k poznání historie, ale také jako zdroj inspirace pro historickou edukaci.

Krajinu lze definovat různě, dle oboru zájmu jako jsou geologie, geografie, ekologie, dějiny umění, historie, estetika, evoluční psychologie, filozofie. Podle toho hovoříme o krajinné sféře, scénérii, ekosystému, krajinomalbě, vedutě, ale i abstraktně o krajinách vnitřních a vnějších, o krajině duše, o imaginativní krajině.

Klíčové je uvědomit si, že veškerá krajina, jež nás v českém kontextu obklopuje, je tzv. „kulturní krajina“, vzniklá přetvořením přírodní krajiny působením člověka. Tímto směrem definuje krajinu i *Evropská úmluva o krajině* (2000). Ta je pro naše úvahy hlavním normativním dokumentem, krajina je zde pojímána jako součást naší identity, jako taková má být chráněna. A doplňme i předávána. Či řečeno jinak, k vhodnému předávání těchto kulturních hodnot má vést právě vzdělávací proces.

"Krajina" znamená část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů." Jako taková má být právně ochraňována a to jako „jako základní složka prostředí, v němž lidé žijí, jako výraz rozmanitosti jejich společného kulturního a přírodního dědictví a základ jejich identity“.²

¹ *Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví 1972*, text Úmluvy ve Sbírce zákonů č. 159/1991 Sb).

² https://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva.

Z historické perspektivy za pozornost stojí, že na radikální proměnu „sociální“ krajiny pod vlivem modernizace a v důsledku potřeby její ochrany, se upozorňuje již od poloviny 20. století. I dnešní otázky tak mají tedy svou historii.

Posledním stupněm vývoje naší krajiny je doba moderní techniky a průmyslu, velkoměsta, cizineckého turistického ruchu, rekreace a zracionalisování zemědělské výroby, t.j. doba posledních 50-100 let, která nejen provozuje polní a lesní hospodářství vědecky, provádí úpravy pozemků (parcelace a komasace), upravuje toky vod za účelem průmyslového využití (získání energie), tvoří údolní přehrady, zachycuje přirozené prameny, zakládá rozlehlé lomy, ale staví také komunikace, zvláště v měřítku nadměrné silnice, zřizuje reklamní štíty a silnoproudá vedení. Stavbou průmyslových závodů a obytných budov zřizuje nové kulturní kraje nebyvalých rozměrů, kde umělý kamenný masiv domů a tvrdá stuha silnic ovládají obraz krajiny a kde umělé krajiny ve formě sadů a parků, výplod fantazie člověka, nahrazují domácí přírodu. Území, které bylo dosud ovlivňováno polním a lesním hospodářstvím, se mění v blízkosti měst turistickými cestami, rozhlednami, chatami, odpočívadly, vyhlídkami, plovárnami, koupališti, sportovními hřišti a weekendovými chatami a boudami v ne vždy utěšenou « sociální oblast » a hospodářský les stává se lesem rekreačním.³

Pojem krajina, historické doby neznaly, objevuje se až v evropské renesanci, jako termín pro označení scenérie v pozadí obrazu.⁴ Můžeme shrnout, že krajina je určitý výběr z toho, co nás obklopuje, výměr plochy s určitým horizontem. V historické geografii se nově prosazuje pojem environment. Být uprostřed hustého křoví je environment a nikoliv krajina. Přesto jde o bytí v prostoru.

Pro pochopení krajiny je nutné – a na tom se shodují všichni, kdo o ní píší – do krajiny vstoupit. Krajina je transdisciplinární termín, který má značný (a stále ještě nedostatečně využitý) edukační potenciál.

³ MAXIMOVIČ R.: „Krajina, její vývoj a plánování s hlediska ochrany přírody“. In : Zprávy památkové péče IV, 1940, s. 66.

⁴ ANDREWS M.: *Landscape and Western Art*. Oxford, Oxford University Press, 1999.